

ACC. N:R M. 12834:1-10.

Landskap: Småland Upptecknare: Kingel Johansson, Vänersborg
Härad: Östbo Berättare: " " "
Socken: Fryele Berättarens yrke: lantbr.
Uppteckningsår: 1953 Född år 1885 i Fryele

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Butikshandel på landsbygden. s. 1-10. Lu 95.

Svar på frågelista L.U.F. 95

Butikshandel på landsbygden.

I början av 1870-talet inrättades den första butiken inom Fryele socken. En handlande "Fris Daniel" som hade en handelsbutik i Möcklehult Hjelmseryds socken inrättade en filial i Hallagård Fryele socken och denna filial förestod till en början av en ung man Karl Johan Gustavsson som var född i Möcklehults trakten. Gustavsson var född av bondefolk och hade även något arbetat vid jordbruk, men fattat tycke för affärslivet och fick plats hos "Fris Daniel". De första åren han var i Fryele var han ogift men gifte sig sedan med en Fris Daniels dotter, och övertog då affären i Fryele och drev den till sin död

Luf 95
1

1910, och efter honom drev sterbhuset
affären, och senare en hans son som ännu
driver affären.

De första 30 åren, alltså tills vid tiden för
senaste sekelskiftet var butiken inrymd
i en liten bondstuga av den inom orten
förr brukliga typen om 1 rum och 1 kök, och
butikens i en i samma hus befintlig kam-
mare (s.k. nastuva). I rummet och köket bodde
handlaren och hans familj, han hade och
ett litet lantbruk som drevs vid sidan av
affären, oftast med lejd arbetskraft.

I butiken hjälptes handlaren och hans
hustru åt med att betjäna kunderna.
Handlarens enda utbildning var den han
kunnat erhålla under ungdomsåren hos
sin svärfader i dennes butik i Möcklehult

och kunnandet i bokföring var helt
säkert ringa men Gustavsson hade "gott
huvud" sade man och kunde räkna och
skriva bra och affären gick bra och med
tiden blev han ganska förmögen.
Gustavsson hade inga konkurrenter, han var
i omkring 30 år ensam handlare inom sorten.
Jag minns så väl från 1890-talet hur
det såg ut i Gustavssons butik:
Ingen butiksskylt, men i butiken enda
fönster hängde en del kruskrans, julgrans
pyrtnader m.m. som lät en ana att det
fanns "härligheter" att köpa i butiken.
Och när man kommit in i butiken möttes
man av ljuvliga dofter av sill, smör, socker
karameller m.m. Butiken var mycket trång.
En omkr. 1 m. utmed kammarans längd upptogs

av en "gång" där kunderna hade sin plats
+ en silltunna. Utmed gången disken med en
våg och vickter (lod) i taket ovanför disken
hängde i krokar inskruvade i taket, trätopplar,
fotogenlycktor, borstar, sockertoppar m.m.
Handlaren hade en smal gång, att röra
sig på mellan disk och laddack, vilket
senare hade sin plats vid väggen.
En lår (bunge) med mjöl fanns också i den lilla
butiken, och så hade man ju en hel del
varor i "pakkbox" som var inrymd i ett
uthus, och ditut fick handlaren oftast gå
och hämta in varor när så behövdes.
Under de första åren av affärens bestånd
i Fryele på 1870-talet, kommo en del varor
från Fris Daniels affär i Möcklehult, men
sedan tog Gustavsson varor från W. Westrings

affär i Värnamo, likaså bröd från bageri i Värnamo. På 1890-talet minns jag att grosshandlarna i städerna sände ut resande man kallade dem i orten "hamndällsexpediter" och dessa besökte lanthandlarna och tog upp order. Gustavssons butik var synnerligen välsorterad, förutom specerivaror kunde man köpa garn och vävnader, spik, bleckkärt, trätopplar, galocher, verktyg, såsom yxor och sägar, aljor och pärgstoppar m. m.

Handelsområdet var praktiskt taget hela socknen. Gustavsson hade inga konkurrenter under de första 30 åren. Vid sekelskiftet inrättades speceri och diverrehandel i Råhults by, en halv mil ätter om Fryele by, av en handlare från Bydåholms sin, en dito affär vid Fryele kvarn 1/4 mil väster om Fryele, en kortvaruaffär

strax intill Gustavns affär. Kortvaruaffären
drevs av Axel Hallberg, sedermera grovhandlare
i Kvarnhammar och på 1920-talet startades ännu
en speceri- och diversiehandel i Fryele by.

De som bodde nära intill handelsboden
köpte inte varor på en gång, för längre tids
behov. De som hade längre väg till handel-
boden köpte på en gång varor för längre
tids behov, och färdades då med hästskjuts.
På kvällarna, och särskilt lördagskvällar
var det mycket kunder i butiken.

Några bestämda öppnings- och stängningstider
för handeln existerade inte, det var inte så
"nätt" (= nog) på den tiden (1870-talet, och ett
gott stycke fram på 1900-talet.) Man fick
handla vid vilken tid på dagen som
helst. På lördagskvällarna brukade lysis

pöjkar samlas nere i "hanningsboarn"
man träffade bekanta och kunde få
reda på nyheter man pratade rökte
cigarrer o.s.v. och i början av 1900-talet
var handlaren även postförare, hämtade
posten från Höle järnvägsstation till Fryele
poststation, som förestods av kontorn i Fryele.
Vid tiden omkr. 1920 blev handlaren poststation-
föreståndare, han hade då bättre bostadsut-
rymme i sitt nybyggda hus och poststationen
inrymdes i hans kontor och är så ännu.

På 1870-talet och några årtionden framåt
var det inte så noga hur varorna som
kunden köpt slogs in, man slösade inte
med omslagspapperet som nu, gamla tidningar
dergde i de flesta fall. För kryddor och smärre
parti varor struktat istället för pöjor.

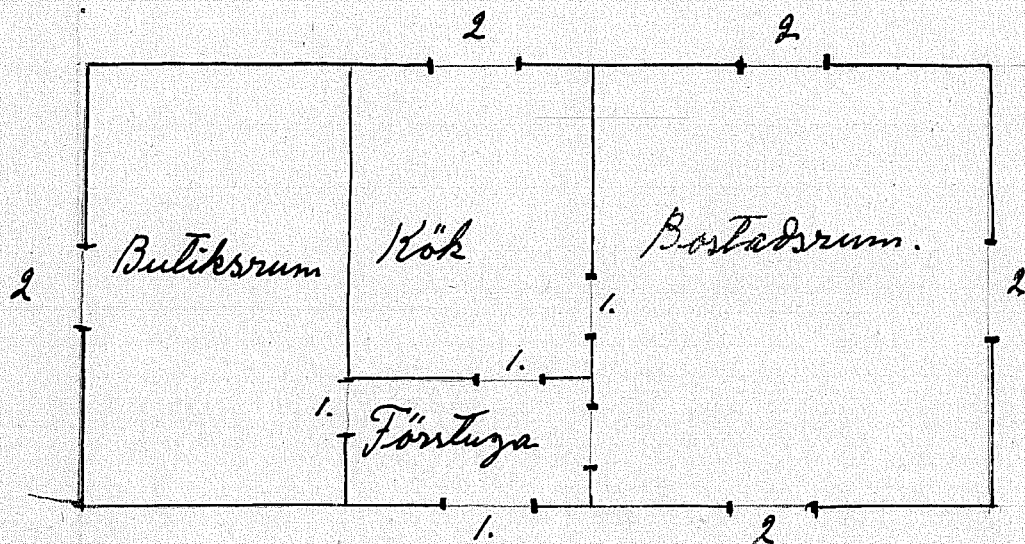
Jag minns då jag på 1890-talet gick i skola i Fryele, och vi barn gingo upp till handlaren och köpte karameller (pallkagrisar) och oftast inte vore ägandes om mera än 1 eller 2 öre, att vi fingo ta karamellerna i handen utan omslag och det gick ju bra. Tre karameller pr. öre var priset på den tiden. Ikke alla kunder betalade kontant utan fingo varor på kredit.

Det kallades att "börja" men det gällde att vara "betredda", ett år kunde man få ha skuld hos handlaren, vid nyåret ville han ha sin fodran. Bakföringsmetoden var helt enkelt så att handlaren skrev upp sin fodran i en bok han hade liggande i butiken och vid nyåret sammanfördes kundens under året samlade skulder i en räkning.

Vid större kalas kunde man låna porrlin hos handlaren.

M. 12834: 9.

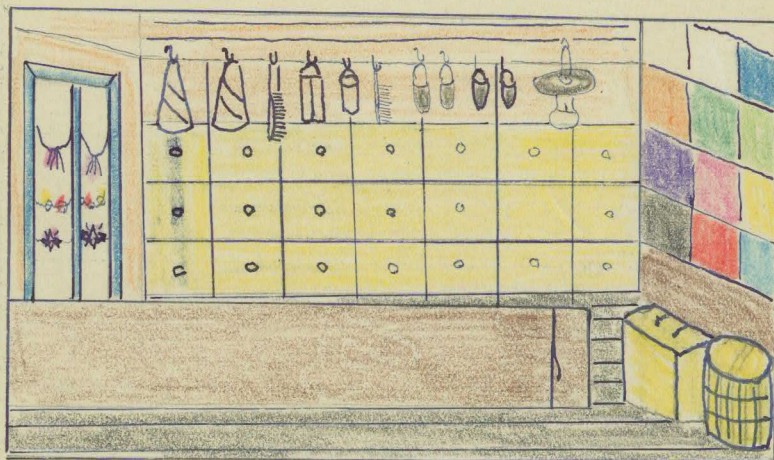
Landskap: Småland Upptecknat av: Fringal Johansson
 Härad: Östbo Adress: Nydalavägen 13. Värnamo.
 Socken: Fryele Berättat av: Densamme
 Uppteckningsår: 1953 Född år 1885 i Fryele

Plan av stugan i Hallaryård Fryele s.m.
 där handlanden L. J. Gustavsson på 1870-talet
 och fram till senaste sekelskiftet bodde och
 drev affär. (Stugan står annu kvar och användes
 som packbod för varor.) 1.=dörrar. 2.=fönster

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

M. 12834:12:
Landskap: Småland Upptecknat av: Vinga Johansson
Härad: Östbo Adress: Kjodalavägen 13 Värnamo
Socken: Fryele Berättat av: Densamme
Uppteckningsår: 1953 Född år 1885 i Fryele

Interiör av handlanden C. J. Gustavsson
i Hallagård, Fryele butik på 1870-talet.